

פרשת זכור

תרע"ז¹

(כל הזכויות שמורות לספריית אלינור, הסוכנות הציונית)

- א. עמלקיות בכל רבדי הקיום
- ב. קנקנתום בכתיבת ספר-תורה
- ג. אישיותו של ר' מאיר
- ד. תורה שבכתב ותורה שבע"פ

דיברתי בש"ק דנא לפני קהל מקשיבים על דבר מחיית עמלק, בתור זיכוך כל ערכי המציאות בכל המערכות המסובלים ממשא הסיגים של זוהמת הרשעה, המתפשטת מראשית גוים², גם בתוכני הקודש, המתהפכים ע"י פגיעתה הרעה של הרשעה בידי רשעי עולם לרועץ. וזהו טעם איסור נתינת קנקנתום בתוך הדיו, משום דבעינן "וכתב ומחה", כתב שיכול להימחות³ מצד צחצוחי הרשעה הנוגעים בערכי הקודש; ואם יד הרשעה מזהמת את כל היסוד במפעליה, הרי שורפין אותם ואת האזכרות שבהם, כדי שלא להניח מקום, לא למינים ולא למעשיהם⁴. בכללות הקודש רק נגיעה יש לה, כמגע האיש הנאבק עם יעקב⁵, ודי למטרת מחיקה זו מחייה כוחנית ע"י כתב שיכול להימחות.

ורי מאיר, שלא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו⁶, בתורתו היה כתוב כתנות אור באל"ף⁷, ובירושלמי נאמר עליו הא משיחון⁸, כלומר הארת נשמה ממערכה כזו שהעולם יעלה עליו אחרי שכבר אורו של משיח יזרח והרשעה כעשן תכלה⁹, מצידו לא היה צורך, וגם חסרון יש במניעת הטלת הקנקנתום, ואפשריות המחיקה והראויות לה הרי הוא תוכן מנוגד למהות האור המזוקק של נהורא עילאה¹⁰, המנהיר ומאיר עיני חכמים בהלכה¹¹, וע"פ מידתו היה מטיל קנקנתום בתוך הדיו.

¹ מתוך מכתב לבנו הרצ"י בעיצומה של מלחמת העולם הראשונה, נדפס ב"אגרות ראייה" ח"ג, עמ' פו-פז.

² ע"פ במדבר כג, כ.

³ סוטה ב, ד.

⁴ ע"פ רמב"ם, יסודי התורה ו, ח.

⁵ ע"פ בראשית לב, כה.

⁶ עירובין יג, ע"ב; סוטה כ, ע"א. ע"ע "דובר צדק" סימנים ה-ח.

⁷ בראשית רבה, כ.

⁸ ירושלמי כלאים ט, ג.

⁹ תפילת ר"ה ויוהכ"פ.

¹⁰ זוהר בראשית ז, ע"א.

¹¹ עירובין יג, ע"ב.

אבל ר' עקיבא¹² אמר לו שמידת העולם עדיין נדרשת היא גם בכל ערכי הקודש לכוח המחיקה, כדי שישתעף ממנה ענף המחיקה המוחלטה למחות זכר עמלק בכל הסתעפותה, ומציאות המחשך של עמלק, התפשטות כל המידות הרעות בחופשיות הלאומית¹³ של כל עם וגוי, המביאה את כל האסונות הפרטיים והכלליים, כדברי הפסיקתא¹⁴ שכל זמן שעמלק בעולם, כנף מכסה את הפנים, ורק במחייתו נאמר ולא ייכנף עוד מוריד¹⁵, ואז אור תורה שבע"פ מתאחד עם תורה שבכתב, והאורים מתפלשים מזו לזו, כתוב זאת זכרון בספר¹⁶ - תורה שבכתב, ושים באזני יהושע - תורה שבע"פ; ואין כותבים שלא מן הכתב שום דבר מתורה שבכתב, כדי שלא לערב את הכתב עם הפה, כביאורה של סברה זו בדברי הירושלמי דמגילה¹⁷. וכל זה אין שייך בגדולי המעלה הרואים עולמם בחייהם¹⁸, וכל שיש בו דעה, כאילו נבנה ביהמ"ק בימיו¹⁹, ואורו של משיח עליו זורח. ור' מאיר, שנאמר עליו ועפעפיך יישירו נגדך²⁰, כתב שלא מן הכתב, כשם שהטיל קנקנתום בתוך הדיו.

ובימי הפורים, שמחיית עמלק נתגברה, נתאחד יסוד תורה שבע"פ עם תורה שבכתב, והדר קיבלוה ברצון בימי אחשורוש, מה שקיבלו כבר ע"י כפיית הר כגיגית²¹, מצד תורה שבע"פ, כדברי התנחומא הידועים²² שהם נכונים למוצאי דעת, והדברים מסתעפים לסעיפים רבים לעודד לב טהורי רוח לעלוז בפור גם בימי המצוקות הללו, כי האורים מלאי ששון, ישע ובטחון עוז ישועות, עמנו הם שרויים, ושמחת עולם היא נחלתנו סלה.

בשולי השמועה:

ההשקפה האחדותית על המציאות היא המונחת ביסוד ה"שמועה". כשם שאנו מבחינים בראשוניותו של עמלק, "ראשית גוים", במשקלו הסגולי מהבחינה הלאומית-חברתית, כך גם קיימת "עמלקיות", מוקד זוהמה ורשע, ברבדים השונים של כל היש. רבדים אלו כוללים אף תכנים מקודשים - הרשעה פועלת לכל גובה ולכל עומק הקיומיות. אכן במקביל, משתרעת חובת המחיייה - וממילא מציאות המחיייה והמחיקה - על פני כל אותם שטחים וגילויים שבהם מתבטאת העמלקיות המרושעת.

דוגמה לנקודת מגע אפשרית בין זוהמת הרשע לבין ערכי הקדושה נמצאת בדיני כתיבת ספר תורה. כתיבת דברי אלוקים חיים היא, לכאורה פעולה שכולה קדושה וטהרה, ואעפ"י כן קיימת אפשרות של הפיכתה לטומאה. "אם אפיקורוס ישראל כתב ספר תורה וכו'

¹² שם.

¹³ בנדפס: הלאומית.

¹⁴ יב, ט.

¹⁵ ישעיה ל, כ.

¹⁶ שמות יז, יד. וע"ע תו"ש שמות יז, קיב-קיג. להלן: פורים, סעודת פורים תר"ץ הערה 35.

¹⁷ ד, א. וע"ע ירושלמי חגיגה א, ח.

¹⁸ ברכות טז, ע"א.

¹⁹ ברכות לג, ע"א, "עין איה".

²⁰ משלי ד, כה; מגילה יח, ע"ב.

²¹ שבת פח, ע"א.

²² פרשת נח, ג.

שאינו מאמין בקדושת השם ולא כתבו לשמו, אלא שהוא מעלה בדעתו שזה כשאר הדברים; והואיל ודעתו כן, לא נתקדש השם ומצווה לשרפו, כדי שלא להניח שם לאפיקורסים ולא למעשיהם" (רמב"ם יסודי התורה ו, ח).

חובת האיבוד והשרפה של ספר תורה שכתבו מין היא קיצונית. אולם עצם האפשרות הפוטנציאלית (הכוחנית) של מגע בין הקדושה והטומאה, הרע והטוב [כדוגמת מגע האיש (שרו של עשו, זקנו של עמלק) הנאבק עם יעקב] היא שהולידה את ההלכה על כתיבה שיכולה להימחות. (מקור העניין בפרשת סוטה וממנה למדים לגבי כתיבת ספר תורה). אם אכן יפלוש הרע לתחומו של הטוב, וימצא את מקומו בכתיבה על הגוויל, לא יתקיים שם לעולם, אלא אפשר למוחקו.

כתיבה בדיו נטול קנקנתום – המאפשרת מחיקה – היא הכתיבה הראויה ע"פ הכרעת ההלכה ונגד דעתו ומהנהגו של ר' מאיר. ר' מאיר הוא איש העתיד, מעולם התיקון, מכאן יחסו לעידן המשיחי (כפי שנתפרשו דברי הירושלמי), מכאן הפיכתו את עור החטא לאור הגנוז מתחת לעור, ומכאן שבעולמנו אין הלכה כמותו מפני שדעתו נתונה לעולם אחר. (וראה בעירובין יג, ע"ב על הדור השני של ר' מאיר, על תלמידו, המראה מ"ח פנים (לא מ"ט המתקרב לשער הני), ושם ברב נסים גאון ובמהרש"א).

לעומת ר' מאיר חי ר' עקיבא את המציאות הקיימת, שבה אנו נאלצים להשתמש בכוח המחיקה. טעויות אנוש, ה"הווי אמינא", התשובה, חיפוש-דרך וכו' – כל אלה מכריחים את קיומו של המחיקה. "מידת העולם" דורשת את כוח המחיקה, וזאת גם בכל ערכי הקודש. ביותר מכריחה מציאותו של עמלק, על כל גילוייו, את מציאותה של המחייקה והמחיקה.

יסודה של המחיקה מתייחס – מעצם הווייתה – לדברים שבכתב. כל עוד שלא נעלמה המחיקה מעולמנו קיים אי-תיאום בין דברים שבכתב לדברים שבע"פ (שבהם לא שייכת מחיקה). לכן שעה שתיעלם המחיקה תקום ההרמוניה בין התורה שבכתב לבין התורה שבע"פ. בבואה של תיקון עתידי כזה, התרחשה בימי הפורים כ"שמחית עמלק נתגברה" ובאה הסכמת-הקבלה אף על תושבע"פ. אולם כל עוד שלא בא עידן השלמות הסופי קיים פער בין הכתב והע"פ ולכן אסור לכתוב אפילו אות אחת שלא מן הכתב (מגילה יח, ע"ב). מיוחד הוא ר' מאיר, החי בעולם העתיד, שבגלל רוחב דעתו שאין לה סוף, הוא רואה את המקדש בנוי ואת אורו של משיח מבעד לעור השעבוד, ולגבי דידו הכתב והע"פ – שאין בהם מחיקה – תואמים, והוא כותב את המגילה שלא מתוך הכתב.

קרוב לומר ש"ממערכה" זו משך הרב קווי-שמחה למציאות העגומה במצוקת מלחמת העולם הראשונה כפי שרמז בחתימה: "והדברים מסתעפים לסעיפים רבים, לעודד לב טהורי רוח לעלוז בפור". אמנם ייתכן שישנה כאן רמיזה להמשך הארג המחשבתי (גם ביחס ליסודות ההלכתיים) שמפתחותיו מונחים בשיחה שהגיעתנו מפי כתבו של האומר.